

Národní přírodní rezervace Králický Sněžník – 30 let po vyhlášení

Radislava Nožířová

První zákonná ochrana území byla zřízena na polské straně masivu Králického Sněžníku. Tehdejší přírodní rezervace (rezerwat przyrody) Śnieżnik Kłodzki, jejímž účelem byla ochrana krajiny a vegetace, byla zřízena na severním svahu Sněžníku v roce 1954 na ploše 181,24 ha. Následně v roce 1981 byl vyhlášen

krajinářský park Snieznicki Park Krajobrazowy, na ploše 28 800 ha. Na jeho území se nachází pět přírodních rezervací. Na moravské části příprava a vlastní proces vyhlásování chráněného území trval zhruba 15 let. V prosinci 1990 se tak i naše území na Králickém Sněžníku dočkalo vzniku národní přírodní rezervace.

Králický Sněžník. Foto Zuzana Růžičková

Nejdůležitější údaje o národní přírodní rezervaci Králický Sněžník:

- je druhou největší národní přírodní rezervací v České republice – rozloha 1718,52 ha (NPR Praděd 2035,39 ha)
- je součástí třetího nejvyššího pohorí v České republice (po Krkonoších a Hrubém Jeseníku)
- vrchol Králického Sněžníku leží v nadmořské výšce 1423,7 m, pramení pod ním řeka Morava
- vrchol Králického Sněžníku je mimo Krkonoše a Jeseníky jediným vrcholem s přirozeně vyvinutým bezlesým subalpínským pásmem
- byla vyhlášena 14. prosince 1990
- vrchol Klepý (1143,6 m n. m.) ležící nedaleko NPR je evropským rozvodím, z něhož odtéká voda do tří moří – Černého, Severního a Baltského

Z historie územní ochrany rezervace

První snahy o ochranu přírodních hodnot i na české straně se objevují až v polovině 20. století. Jednalo se tehdy o dvě rozlohou malá území: „Údolí bukového pralesa“, později „Prales ve Strmém“ pro ochranu horské bučiny se smrkem a javorem klenem a „Králický Sněžník“ pro oblast vrcholové hole. V archivních materiálech jsou návrhy těchto dvou rezervací poprvé zaznamenány v lesnické mapě z roku 1951, ale v jejich realizaci se následujících více než dvacet let nepokračovalo. Teprve kolem roku 1976 byl návrh chráněného území (zhruba v dnešní rozloze) zařazen do plánu činnosti Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích (KSSPPOP) s prvotní úvahou zřízení chráněného přírodního výtvaru Králický Sněžník.

Vzhledem k výjimečným krajinářským a přírodovědným hodnotám bylo však posléze rozhodnuto změnit navrhovanou kategorii na státní přírodní rezervaci Králický Sněžník. To mimo jiné znamenalo, že se vyhlásovací řízení přesunulo z krajské na centrální úroveň a další vyhlásovací řízení bylo zahájeno až v roce 1979. Státní ústav památkové péče a ochrany přírody tehdy zpracoval materiály došlé z Východočeského a Severomoravského kraje, připravil návrh výnosu a zdůvod-

Údolí Dolní Moravy. Foto Zuzana Růžičková

Masív Králického Sněžníku z Horní Lipky. Foto Zuzana Růžičková

nění a v roce 1980 vše postoupil Ministerstvu kultury ČSR.

Ale teprve v listopadu 1989 Ministerstvo kultury konstatuje, že návrh je připraven do rezortního řízení a 14. prosince 1990 vychází vyhláška o zřízení státní přírodní rezervace Králický Sněžník. Po dvou letech se změnou zákona o ochraně přírody a krajiny došlo

i ke změně kategorie na národní přírodní rezervaci.

V roce 2013 byly upraveny její hranice. Oblast Slamníku byla převedena do ochranného pásma, část území pod Malým Sněžníkem naopak převedena do rezervace. Celková rozloha chráněného území se téměř nezměnila a z přírodních hodnot rezervace neutrpěla.

Sutě pod Vlaštevčími skalami. Foto Zuzana Růžicková

Pěnišník rezavý (*Rhododendron ferrugineum*) je v Králickém Sněžníku nepůvodní. Foto Zuzana Růžicková

Turistika na Králickém Sněžníku – historie a současnost

Výrazný horský masív (od 700 do 1424 m n. m.), původním německým obyvatelstvem nazývaný „Spieglitzer Schneeberg“, je pro moravské Staroměstsko, české Králicko

a polské Kladsko odedávna významnou dominantou a zdrojem příjmů z hospodaření a cestovního ruchu.

Za počátek „turistické návštěvnosti“ horského masivu lze patrně považovat rok 1765,

kdy vrchol zdolali princové Jindřich Pruský a Vilém Bedřich z Brunšviku. Veřejnost se ale o území začala zajímat až někdy v první polovině 19. století. Důvodem byla odlehlost a náročný terén, který ještě dnes představuje určitou překážku tlumící masový turismus.

První turistické informace se objevují až na počátku 19. století a je z nich patrné, že návštěvníky čeká náročný pochod. „*Pro výstup na Sněžník je nutno počítat s 5 hodinami lesem, skalami, močály.*“ V průvodci z roku 1838 o výstupu na Sněžník je zmínka: „*S bojácnými dámami je nutno zříci se výstupu na Králický Sněžník.*“

Zlomem v turistickém využívání horského masivu, který byl až do té doby turisty dosti opomíjen, byla výstavba rozhledny a chaty pod vrcholem Králického Sněžníku.

Kamenná, 33,5m vysoká rozhledna na polské straně vrcholu, byla vybudována v letech 1895–1899 kladskou sekcí Moravskoslezského sudetského horského spolku (MSSGV). V roce 1912 byla otevřena i na svou dobu velmi moderní Liechtensteinova chata, vystavěná staroměstskou sekcí téhož spolku. Tyto stavby vrcholové partie Králického Sněžníku výrazně zatraktivnily a plnily svou funkci po mnoho desetiletí. Liechtensteinovu chatu si v roce 1922 pronajali manželé Gutwinští. Zvláště pan Oskar Gutwinský se zapsal do historie chaty, ze které vytvořil centrum turistiky, kultury a umění. Byl u počátků lyžování a vyznačování turistických a lyžařských tras. Měl jedinečný humor a svéráznou náuru a nerozlišoval své hosty ani podle peněz či urozeného původu, ani podle národnosti. Byl už za života považován za ikonu hor jak Němci, tak i českými turisty. V roce 1932 pan Oskar Gutwinský na Liechtensteinově chatě umírá. V roce 1937 ukončila nájem paní Gutwinská a zlatá éra chaty tím skončila.

Osud obou staveb se naplnil až v sedmdesátých letech minulého století. V roce 1971 byla stržena nedostatečně udržovaná a chátrající Liechtensteinova chata a o dva roky později byla pro špatný stav odstřelena i kamenná rozhledna. Rozvaliny obou objektů včetně zbytků vybavení chaty ve sklepení zůstávají na místě k vidění dodnes.

V srpnu roku 2020 se na polském území vrcholu Králického Sněžníku objevily stroje u zboření bývalé rozhledny a byly zahájeny výkopové práce pro novou rozhlednu. Co se vlastně odehrává a jakým vývojem si celá akce prošla, se pokusíme popsat z pohledu české strany.

Stavba rozhledny na Králickém Sněžníku. Foto Pavel Pešout

Říjen 2012: Při prvním oficiálním dotazu na AOPK ČR (Správu CHKO) odešla jasná odpověď, že záměr může mít významný vliv na přírodu a krajinný ráz území národní přírodní rezervace a požadujeme posouzení záměru podle zákona č. 100/2001 Sb., to znamená, aby byla vypracována dokumentace vlivů záměru na životní prostředí.

Červenec 2013: Na základě předložení posouzení záměru prováděného mimo území ČR Agentura opětovně požaduje provedení objektivního posouzení vlivu záměru a především doplnění daného hodnocení o vliv, jak se stavba a zejména následná zvýšená návštěvnost dotknou předmětu ochrany – stanovišť soustavy Natura 2000, národní přírodní rezervace, zvláště chráněných a evropsky významných druhů ptáků, chráněných druhů živočichů a rostlin.

MŽP obdrželo 11 vyjádření k dokumentu EIA (včetně vyjádření Agentury) k tomuto záměru. Výsledkem byl opakovaný požadavek hodnocení vlivu zvýšené návštěvnosti na dotčené území ČR, zapracování dat ze studie monitoringu a vypořádání relevantních požadavků. Zároveň ČR požadovala ústní mezistátní konzultace.

Říjen 2013: MŽP obdrželo Informace o ukončení mezistátního posuzování vlivů na ŽP z důvodu změny záměru ze strany oznamovatele. Ten

„V současné době probíhají na polské straně přípravné práce na výstavbu nové rozhledny. Jedná se o stavbu tzv. studené rozhledny. To znamená, že by rozhledna měla mít kamenné přízemí a dvě prosklená patra. Měla by být

představuje pouze výstavbu studené rozhledny. Od realizace zbylých stavebních objektů bylo upuštěno. Pozměněný záměr nenaplnuje charakter záměru ve smyslu polské legislativy ani ve smyslu směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU, o posuzování vlivu některých veřejných a soukromých záměrů na ŽP. MŽP požaduje pokračovat v mezistátním procesu posuzování vlivů na ŽP, a to z důvodu ovlivnění lokality Natura 2000 na české straně.

Leden 2014: I při realizaci „studené“ varianty Agentura opakovaně požaduje, vedle dalších podmínek, doplnění hodnocení vlivu záměru na soustavu Natura 2000.

2018/2019: Neoficiální informace z MěÚ Králíky a regionálního polského tisku o „reaktivaci“ záměru stavby, přidělení prostředků a zapojení města Králíky.

Červen 2019: Agentura vznáší dotaz na MŽP k dění v této věci na polské straně.

Prosinec 2019: Prostřednictvím MŽP přichází z Polska informace, že záměr bude realizován a nepodléhá posouzení.

Červen 2020: Na dotaz Agentury potvrzuje MMR realizaci přeshraničního projektu z INTER-REG V-A s podporou euroregionu Glacensis.

Srpen 2020: Zahájení zemních prací na vrcholu NPR.

Agentura v reakci na nastalou situaci posílila služby strážce přírody v NPR KS, průběžně dokumentuje činnost na vrcholu.

Aktuálně probíhá jednání na úrovni MŽP a MMR s polskými partnery týkající se dodržování podmínek požadovaných z české strany.

bezobslužná, bez příjezdové komunikace, měla by k ní vést naučná stezka pro pěší. Podél hranic pozemku, na kterém bude rozhledna stát, bude ochranné zábradlí. Dle informací z polské strany byl předmětný záměr

povolen v roce 2015, přičemž nepodléhal procesu posuzování vlivů na životní prostředí, jelikož svými parametry nenaplnoval charakter záměru ve smyslu polské legislativy ani ve smyslu směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí.

Co se týče druhého z objektů, zde se situace vyvíjí trochu jinak. Díky AOPK ČR, která pozemky, pod Liechtensteinovou chatou pro stát získala, mohlo dojít v roce 2019 k vydání souhlasu s odstraněním zbořeníště a skládky demoličního odpadu původní Liechtensteinovy chaty. Součástí projektu (operační program životního prostředí) je i konečná úprava zbořeníště. Budou zachovány pouze základy budovy tak, aby byla patrná velikost dle půdorysu původní stavby. V rámci odstranění zbořeníště a vyčištění území skládek od cizorodých materiálů se předpokládá odvoz sutí, vybouraných hmot a komunálního odpadu v celkovém množství přes 400 tun.

Důvodem pro vyhlášení rezervace byla vedle ochrany zachovaného stavu přírodního prostředí i snaha předejít nekontrolovatelnému rozvoji cestovního ruchu, zejména sjezdového lyžování, pro které toto pohoří nabízí velice vhodné terénní a sněhové podmínky. Po letech se dá konstatovat, že tento účel byl vyhlášením naplněn.

Největší obavy na straně ochránců byly z budování dnes již známého střediska Dolní Morava. Zde kromě lyžování v současné době však dochází i k budování atrakcí, které mají přitahovat klientelu během celého roku. Dochází tak k navyšování počtu turistů. Řada atrakcí má svůj dopad i na krajinný ráz. Na straně jedné v regionu přibývá turistických lákadel – turistická chata na Slamníku, lanovka s celoročním provozem, požadavek na novou cyklostezku atd. Na straně druhé je pozitivním faktem, že výše zmíněné objekty a atrakce udrží většinu návštěvníků areálu v Dolní Moravě a do rezervace jich odtud odchází jen malá část.

I tak je ale návštěvnost rezervace vysoká. Sčítání návštěvníků zde Agentura započala v roce 2012. Tehdy mířilo k vrcholu přibližně 30 000 turistů. Jen o šest let později to už ale bylo téměř padesát tisíc.

Zima na Vlaštvých skalách. Foto Zuzana Růžicková

Květnaté louky na Dolní Moravě. Foto Zuzana Růžicková

V masivu Hrubého Jeseníku má srovnatelnou návštěvnost například vrchol Keprníku (57 000 v roce 2019). Samotný vrchol Pradědu pak v roce 2019 překonal rekordních 200 000 návštěvníků (209 000).

Z pohledu běžného turisty se masiv Králického Sněžníku změnil pouze v okolí areálu na Dolní Moravě. Ani v dnešní době není

snadné dostat se na vrchol. Každý si ho musí dobýt sám, zážitek je to ale nezapomenutelný.

Historie využívání, současná správa území NPR a výhled do budoucna

Vlastní území NPR Králický Sněžník, jak je vymezeno dnes, nebylo prakticky nikdy osídleno.

Také kolonizace jejího okolí přišla řádově o století později než kolonizace pohraničních hvozdů ležících od sněžnického masivu k západu, kde započala již na přelomu 12. a 13. století. Ve 13. století se zde jen dočasně objevovali prospektoři hledající rudy a na sklonku 14. století se tu začalo těžit dřevo. Nicméně ještě dlouhá staletí těžba dřeva zůstávala spíše extenzivní a rozsáhlé lesy sloužily hlavně k chovu a lovu zvěře. Těžba dřeva probíhala spíše nahodile, a to pouze v přístupných porostech, kde se prováděla tzv. toulavá seč. Soustavnou produkci dřeva a počátek exploatace zdejšího přírodního bohatství s využitím holosečí lze datovat přibližně do poloviny 18. století. Po roce 1860 se začalo pro umělou obnovu využívat osivo smrku pocházející z Alp.

V 18. a 19. století byly polohy nad hranicí lesa intenzivně využívány pro travení a pastvu dobytka, což vedlo obdobně jako např. v Hrubém Jeseníku ke snížení horní hranice lesa, vytvoření mnoha cest a k výrazné změně vegetace holí. Další etapu ovlivňování přírody vrcholových partií přinesl rozkvět turistiky v druhé polovině 19. století.

Po druhé světové válce dochází k postupnému nárůstu početnosti spárkaté zvěře, který má dlouhodobý vliv na kvalitu lesa.

V 80. letech kulminuje poškození asimilačního aparátu smrků v důsledku enormní imisní zátěže. Ve vyšších polohách (nad 1000 m n. m.) vznikly vlivem imisí a následných těžeb velké holiny, jejichž rozšiřování bylo následně ještě umocněno větrnou kalamitou. Zalesňování těchto holin bylo provedeno převážně smrkem. Vznikly tak rozsáhlé stejnověkové smrkové monokultury.

Současná péče o území NPR

Předmětem ochrany NPR Králický Sněžník jsou přirozené lesní porosty, přirozená bezlesí, mokřady a populace vzácných a ohrožených druhů rostlin. Přirozené lesní porosty jsou tvořené především horskými podmáčenými a rašelinnými smrčínami, acidofilními a květnatými bučinami, fragmenty suťových lesů a olšin.

Péče o území je zaměřena především na přiblížení druhové skladby a struktury lesa přírodním poměrům. Přirozené lesní porosty pokrývají cca 20 % plochy území celé NPR.

V současné době, s přihlédnutím ke kůrovcové situaci v Česku, ke klimatickým změnám, k velikosti území rezervace včetně ochranného pásma (3086,41 ha) a ke společenské potávce uchování masivu Králického Sněžníku porostlého lesem, provádíme management v rezervaci diferencovaným způsobem.

V přirozených horských smrčínách (8. a 9. lesní vegetační stupeň) dáváme přednost přírodním procesům, to znamená ponechání porostů samovolnému vývoji prakticky ihned.

V místech člověkem vysázených smrkových monokultur, v porostech přírodě vzdálenějších se postupuje konzervativně ve snaze o umělé udržení v lesnickém pojetí živých porostů co nejdéle s využitím drobných plošek po kalamitách jako východisek obnovy a s asanací kůrovcem napadených stromů. Provádíme tzv. šetrnou asanaci – asanaci ve větvích, bez krácení kmenů, u vývrátů bez manipulace, bez odřezání od kořenů. Provádíme i odkornění tzv. nastojato. Na vzniklých světlinách se využívá přirozené zmlazení nebo se provádějí výsadby, podsadby vhodnými dřevinami a také intenzivní ochrana sazenic před okusem zvěří. Výsledkem by měl být postupný rozpad lesních porostů. Vše s dlouhodobým cílem ponechání lesních porostů samovolnému vývoji.

Práce hrazené z dotačních programů

V souladu s plánem péče se snažíme o šetrné ponechávání dříví v lese, spolu se správci lesa (LČR, s. p.) o podsadby, výsadby buku, jedle, jeřábu a javoru klenu s jejich následnou ochranou proti přemnožené zvěři. V letech 2009–2015 bylo z dotačních programů v rezervaci vysázeno 88 000 ks sazenic buku, jedle, javorů a olše, včetně mechanické ochrany proti okusu zvěří (individuální oplůtky a 9 km oplocek). Bylo rozvolněno na 317 ha stejnověkových smrkových porostů (prořezávky, probírky).

Veškerá dřevní hmota zůstává v rezervaci v porostech. Význam tlejícího dřeva v lesních ekosystémech a v klimaxových smrčínách zvlášť je pro biologickou rozmanitost a obnovu porostů stěžejní.

V letošním roce začíná projekt „Podpora managementového plánování a druhová

Ve vrcholovém bezlesí hnízdí dnes už poslední páry (pár) vzácné lindušky horské. Foto Petr Šaj

rozmanitost lesních ekosystémů v NPR Králický Sněžník – management lesních ekosystémů“ (OPŽP Prioritní osa 4.1 – Zajistit příznivý stav předmětu ochrany národně významných chráněných území). V rezervaci bude vysázeno 7 700 ks stromků – jeřábu ptačího, jedle bělokoré, javoru klenu, buku lesního včetně jejich ochrany proti zvěři. Součástí projektu je také sběr dat pro plán péče. Jedná se o dendrochronologický a dendrometrický průzkum celkem na 36 trvalých výzkumných plochách. Cílem bude pomocí letokruhové analýzy popsat vznik vybraných pralesovitých porostů horských smrčín včetně jejich dalšího předpokládaného vývoje. Takový výzkum je první svého druhu na území rezervace.

Příslib do budoucna – při dalším výročí bude opět o čem psát...

Poděkování a přání na závěr

Nelehká byla cesta k vyhlášení rezervace. Trvala takřka patnáct let. Podařilo se ale uhájit jedinečnost tohoto území. A i přes výraznou dynamiku rozvoje v nejbližším okolí rezervace doufáme, že se podaří přírodní hodnoty zachovat i pro budoucí generace. Nezáleží jenom na státní správě ochrany přírody, ale i na správcích lesů a v nemalé míře i na místních obyvatelích, kteří jsou

na ty své kopce patřičně hrdí. Cílem naší společné snahy by mělo být to, aby pohoří Králického Sněžníku zůstalo stále vyhledávaným místem pro turisty, kteří rádi zdolají vrchol jako princové Jindřich Pruský a Vilém Bedřich z Brunšviku.

A co popřát Králickému Sněžníku do budoucna?

Větší rozmanitost přírodních biotopů, to znamená zachování pralesovitých porostů, bohatší zastoupení listnatých dřevin a s tím související zvyšující se pestrost populací živočichů i rostlin, větší informovanost návštěvníků a zároveň jejich ohleduplnost ve vztahu k unikátnímu přírodnímu prostředí. Stejně tak další vzájemnou spolupráci mezi ochranáři a správci lesa, která povede v souladu s novými poznatky a s využitím získaných zkušeností k zachování a zlepšování přírodního prostředí národní přírodní rezervace. Dalším generacím přejeme hodně sil a odvahy pro dosažení bezzásahovosti na celém území rezervace.

Velký dík patří RNDr. Petru Rybářovi, bývalému pracovníkovi Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích za poskytnutí množství informací k historii o vyhlášování rezervace. Pan doktor Rybář si dodnes myslí, že území Králického Sněžníku si dokonce zaslouží být národním parkem.